

ERIKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI BAĞLAMINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM: İÇTENLİKLİ İLĞİ VE REDDİCİLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Arzu BAYTAR^{1a}, Prof. Dr. Emel POYRAZ^{1b}

¹ Marmara Üniversitesi, Kişilerarası İletişim Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Göztepe
Kampüsü

(Received 14th April 2024; accepted 06th June 2024)

a: ORCID 0000-0001-6019-5856 b: ORCID 0000-0002-1420-7673

ÖZET:

Bu çalışmada Erik H. Erikson'ın (1963) psikososyal gelişim kuramı 7.evre antitezi yetişkin bireyin üretkenlik-durağanlık deneyimleri üzerine kurgulanan "içtenlikli ilgi-reddedicilik" düzeyinin kişilerarası iletişimle ilişkisi incelenmektedir. Araştırma iki nitel aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama; Gandhi karakterini anlatan filmin "söylem analizi" ile incelenmiştir. Toplumsal hareketlere liderlik eden Gandhi, Erikson'ın psikososyal tarih metodunu geliştirirken de incelediği lider bir karakterdir. Filmde kullanılan söylem ve ritüellerin kişilerarası iletişim bağlamında incelemesi Van Dijk'ın söylem analiz yöntemiyle çalışılmıştır. Buna ek olarak yetişkin kategorisinde 17 kişiyle yapılan derinlemesine görüşme ile içtenlikli ilgi ve reddedicilik yöneliminin kişilerarası iletişimle ilişkisi irdelenmiştir. Katılımcıların umut, yetkinlik, bağlılık kazanımları üzerine yapılan üretkenlik durumuna (ilgi/tercih, tasarım ve yardımlaşma gibi) hangi rol, söylem veya imgelerin (masal, efsane ve tarihsel anlatılarda geçen kahramanlar) aracılık ettiği, ne tür bir kişilerarası iletişimin etkili olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Öğretmen, ebeveyn, usta gibi yetişkin rehberliğinin sağladığı kuşaklararası bağ psikososyal gelişim ve kişilerarası iletişim bağlamında ele alınmıştır. Yetişkinlik Evresi (7. evre) psikososyal görevi olarak "içtenlikli ilgi/reddedicilik" yöneliminin kişilerarası iletişim deneyimleri ile ilişkisine dair veriler söylem analizi ve betimsel analiz ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası İletişim, Psikososyal Gelişim, Üretkenlik, İlgi, Söylem, Ritüel.

INTERPERSONAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF ERIKSON'S PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT THEORY: A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SINCERE CONCERN AND REJECTIONISM¹

ABSTRACT:

In this study, the psychosocial histories of the characters (Gandhi and Martin Luther King), who are examined as examples of productivity in Erik H. Erikson's (1963) theory of lifespan development and who led major social movements, were analyzed with "discourse analysis" and the effects of the discourses and rituals they used were examined in the context of interpersonal communication. In addition, the relationship between productivity and stagnation orientation and interpersonal communication was examined through in-depth interviews with 17 staff in the productive adult category. It was tried to understand which roles, discourses or images (heroes in fairy tales, legends and historical narratives) mediate the participants' state of productivity (such as interest/preference, design and cooperation), which is structured on the achievements of hope, competence and commitment, and what kind of interpersonal communication is effective. The intergenerational bond provided by adult guidance such as teachers, parents and masters is discussed in the context of psychosocial development and interpersonal communication. The data on the relationship between the "sincere interest/rejectionism" orientation as a psychosocial task of the Stage of Adulthood (Stage 7) and interpersonal communication experiences were examined through discourse analysis and descriptive analysis.

Keywords: Interpersonal Communication, Psychosocial Development, Productivity, Sincere Interest, Discourse, Ritual.

YETİŞKİNLİKTE İÇTENLİKLİ İLGİ, REDDEDİCİLİK VE KİŞİLERARASI İLETİŞİM İLİŞKİSİ

Giriş

Yetişkinlikte ortaya çıkan psikososyal olgunluk kişinin aşkın ideallerini gerçekleştirilmesi için normal şartlarda doğal olarak belirlemektedir. İnsanın kendini gerçekleştirme, varoluş amacına uygun bir farkındalık geliştirmesi ve üretim çabasına girmesi geçmişten gelen kişilerarası iletişim birikimiyle yakından ilgilidir. Aynı şekilde üretkenlik yerine durağan bir sürece girmesi veya merkez noktada dengeli bir üretkenlik-durağanlık geliştirmesi de kişilerarası iletişim evrenlerindeki yaşam deneyimleriyle ilişkilidir. Kendisinden sonraki nesillere rehberlik etmek, sanatla meşgul olmak,

¹ This article is derived from the author's dissertation entitled "Interpersonal Communication in the Context of Erikson's Psychosocial Development Theory: An Analysis on the Relationship between Sincere Interest and Rejectionism" (Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Interpersonal Communication, 2024). **ORCID:** 0000-0001-6019-5856

insanlığın faydasına yönelik eserler bırakmak gibi uğraşlar psikososyal gelişimde yetişkinlerin geleceğe bir iz bırakma heves ve kaygısından kaynaklıdır. Erik H. Erikson'ın yetişkinlik antitezine göre; her evrede olduğu gibi yetişkinlikte de (7. evre) kişinin yaşadığı iki kutuplu bir psikososyal bunalım (belirsizlik veya keşif anlamında) söz konusudur. Kişinin yetiştiği aile, arkadaş, okul çevresi, dış gruplar, lider karakterler, iş arkadaşları ve partnerler kişilerarası iletişim evrenini yani “dış dünyayı” oluşturmaktadır. İnanç, kültür, ideoloji gibi genel sistemler sosyal çevre eşliğinde aktarımla (dil, ritüel, geleneksel töreler aracılığı ile) devrederir.

Yaşamın ilk evrelerinden itibaren kişilerarası iletişim evreninde tecrübe edilen deneyimler yetişkinlikte üretkenlik-durağanlık dengesiyle buna bağlı olarak da içtenlikli ilgi-reddedicilik tutumuyla ilişkilidir. Yani her birey, farkında olarak veya olmayarak kişilerarası iletişimin araçları olan dil ve ritüeller aracılığı bulunduğu toplumun inanç, kültür ve ideolojileriyle uyumlanmaktadır. Zaman içinde yetişkinliğe erişen bireyin varlık nedeni hakkında fikri dolayısıyla hedefleri; içsel potansiyel keşfi, kişilik yönelimi, benlik algısı, anlatı kimliği gibi etkenlerle biçimlenmektedir.

Erikson'ın Yaşamboyu Gelişim Kuramının ayırıcı özelliği sosyal çevre (etos) ile ilişkileri önceliyor olmasıdır. Psikososyal gelişimde kişilerarası iletişimin yerini “dış dünya” ilişkisi üzerinden ortaya koyan Erikson, kişilerarası iletişimin görünmeyen yanını yani tarafların davranışlarının kaynağını görmeyi sağlamaktadır. Özellikle yetişkin üretkenliğinin veya durağanlığının kişilerarası iletişimle ilişkisinin çalışıldığı bu araştırmanın, alanla ilgilenen araştırmacılara fikir vermesi beklenen kesitsel bir örnektir. Kişilerarası iletişim senaryolarının arka planında işleyen psikososyal süreçlerle birlikte ele alınması önem arz etmektedir.

Gündelik hayatta kişilerarası iletişimin aileden başlayarak toplumsal ve insani refaha ulaşan bir perspektifte önemli etkileri olduğu kabul edilmelidir. İçtenlikli bir ilgi dünyayı kurtarabilen, bir yok sayma ise dünyayı karartabilen güçtedir. Öneme karşın kişilerarası iletişim, daha çok beceri veya kişisel gelişim aracı olarak görülmektedir. Özellikle Türkiye’de yapılan akademik çalışmaların; bilgi tekrarı, sınırlılık, yüzeysellik, basmakalıp olmak (Ü. Doğanay, F. Keskin , 2008) gibi eleştiriler aldığı gözlenmektedir. Alandaki çalışmaların ancak bir kısmı bilimsel olarak nitelendirilmektedir. Bunun da ötesinde savaşıları, ırkçılığı, adaletsizliği, şiddeti, yalnızlığı, intiharları ve daha birçok toplumsal sorunu çözecek bir “üretken etğin”, ahlâki terbiyenin ve erdemliliğin itibar tazelemesi önceliklendirilmelidir. Bunun için mikro alandan (ebeveyn ilişkisi) başlayarak kişilerarası iletişime dair yeni ve derin boyutlu yaklaşımlar geliştirmek kaçınılmazdır.

Erikson'ın yetişkinlik evresi özelinde değerlendirdiği Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Jr. gibi liderler evrensel değerleri ve gelecek nesillere aktarımları bakımından özel yetişkinler statüsündedir. Yaşamboyu Gelişim Kuramının ve psikososyal tarih metodunun döngüsel bir kişisel tarih oluşumuna varan çalışmalara, halkları peşlerinden sürüklemiş, aşkın idealleri olan ve tarihte kalıcı izler bırakmış kişiler kaynaklık etmiştir. Bu çalışmada özellikle Gandhi'nin konuşmalarında kullandığı söylem ve ritüellerin, içtenlikli ilgi-reddedicilik dengesi ile kişilerarası iletişim araştırmanın nitel kısmında söylem analizi yöntemiyle irdelenmektedir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise Marmara Üniversitesi çalışanı 17 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, kişilerin üretkenlik-durağanlık durumları üzerine yapılandıkları içtenlikli ilgi-reddedicilik dengesinin kişilerarası iletişim ile ilişkisi irdelenmiştir.

Problem Durumunun Özeti

Kişilerarası iletişimin giderek zayıfladığı, YouTuber'ların veya sosyal medya fenomenlerinin rol model alındığı, ekranın insanı kendisine ve kimliğine yabancılaştırdığı

bir dönemdeyiz. Mekân ve uzamdan bağımsız geçirilen uzun süreler, sanal benlik ve kimlikleri daha önemli hâle getirmektedir. Bununla birlikte iletişimin biçimi, dili, kodları ve niteliği de değişmiştir. Psikososyal gelişim çevreleri de bu durumdan payını almaktadır. Bireyler, kişilik gelişimleri için önemli unsurlar olan sosyal çevrelerinden giderek uzaklaştırmakta ve yalnızlaştırmaktadırlar. Bunun yerine daha az emekle edinilen ve tasarlanabilen sanal kimlikler üzerinden sosyalleşme yanılığısı söz konusudur. Küresel kültürün ve bireyselleşmenin gölgeleyip silikleştirdiği kültürel ve insani değerler hızla kan kaybetmektedir.

Kapitalist sistemin kitlesel bilinç endüstrilerine maruz kalmanın, dayatılan kimlik tiyolojilerine uyumlanmanın, aile ve akraba ilişkilerini, arkadaş ve dış grup ilişkilerini zayıflayan etosun psikososyal gelişim süreçlerinde nasıl bir bozulmaya yol açtığı dikkate değerdir.

Etkileşimcilerin bu konudaki yorumu problemin boyutlarına dair fikir vermektedir. Buna göre; aracılı iletişim, benlik ve ideal benlik arası farkları ve uyumsuzlukları arttırmaktadır. Bunun da sağlıksız kişilik belirtileri olarak ortaya çıktığı (Rogers, 1961) ifade edilmektedir. Goffman (1990) özsunum kuramında (self presentation) bireyi; iki yüzlü (önyüz-arkayüz) olarak tanımlamaktadır. Davranış biçimi, sosyal duruş, giyim-kuşam, konuşma biçimi önyüzde, düşünceler, psikolojik süreçler, duygular vb. arkayüzdedir. Gündelik yaşamda bireylerin gerçek kişiliklerini baskılayıp gizlemeleri, kendilerini benzemek istedikleri rol modeller gibi tasavvur etmeleri zamanla içsel ve kişilerarası iletişimde çatışmaya yol açmaktadır. Medya aracılığı ile kişisel ve toplumsal değerler, dönüştürülen kimlikler güdümlenmekte, aile ve grup ilişkileri erozyona uğratılmaktadır. Bu durum sadece ilişki eksikliği olarak görülmemelidir. Kişilik gelişimi sürecinde psikososyal gelişim eksiklikleri gelecek nesillerin üretkenliğini de (bilgi, adalet, yardımseverlik bağlamında) azaltmaktadır. Bu bakımdan kişilerarası iletişimin, ilişki ve iletişim yöntemlerinin hem psikososyal hem de toplumsal çerçevede ele alınması önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Böylece aidiyet, kimlik, kişilik ve toplumsal bir bilinç kaybını önlemek, yeni medyayı ve etki alanını okuyabilmek ve öze (hakikat) dair bir irade ortaya koymak imkânı bulunabilecektir.

Kimi söylemlerde efendi-köle, kiminde özne-nesne şeklinde ele alınan iletişimin tarafları, kişilerarası iletişimi tasarlayan entelektüel aklın değersizleştirilmesine mâruz kalabilmektedir. Erikson'ın da bir psikiyatrist olarak reddettiği üzere, öteki/nesne gibi etiketlemeler insâni değerlerin içini boşaltan bir bakışa yol açmaktadır. Bu tür söylemlerin üretimi aynı zamanda kimlik ve güç hiyerarşilerini kurgulamakta (Ü. Doğanay, F. Keskin , 2008) zihinlere insâni yönden zayıf, daha mekanik, tahammülsüz, hoşgörüden ve değerlerden uzak olmayı elitist göstermektedir. Daha açıkçası sorun, insanın insana duyarlılığının yitip kaybolma aşamasına gelmesidir.

Genel Sistemler İlişkisi Bakımından Kişilerarası İletişim

Duverger'ye göre; toplum, bireylerin etkileşiminin ürünüdür (akt. Poyraz, 2020). Gündelik hayatta kurgulanan sosyal yapılar, bireylerin yorumlama becerileri ve sosyal davranışlarıyla inşa edilmektedir. Bu yapılar bireylerin eylemlerini de diyalektik olarak şekillendirmekte ve insanların davranışlarını kontrol etmek, yönetmek veya yönlendirmek işlevi görmektedir. Sosyal ve kültürel yapının toplumun değerlerini, gelenek ve görenekleri, ahlâki ve inanç sistemlerini, politik yapı sosyal yönetimi ve devleti oluştururken, ekonomik yapı da üretim ilişkileri, yatırım ve finansal kaynakları, oluşturmaktadır. (Poyraz, 2020).

Gerçek bilim etiği bir yana, küresel politikalara hizmet eden modern dünya biliminin genel amacı; yaşamı denetim altına almak, insan davranışları üzerine öngörü ve denetim sağlamaktır. İletişim araştırmacıları (Lazarsfeld, Hull, Hovland, Lewin, Lasswell gibi) toplumu oluşturan bireylerin psikolojilerini Organik ve değişken bir sistemler olarak insan ve toplumun anlaşılır, denetlenir ve yönlendirilebilir olması için çalışmışlardır.

Dewey'e göre bilim iletişimde buluşmak zorundadır çünkü ortaklaşa katılım ve enformasyon akışı ile araçsallaşan tüm insan ilişkilerinin temelinde iletişim vardır (John Baldacchino, 2021). Tutarlı bilimsel analizler için kararları öngörmeyi ve yönlendirmeyi amaçlayan modern psikoloji bilimi, tutum ve kanaatler üzerine yoğunlaşırken, bireyleri buldukları ortamın bağlamı içinde incelemeye özen göstermiştir. İletişim sürecindeki paylaşım, katılım, etkileşim yani "iş, eylem, oluş" sosyoloji, psikoloji, antropoloji, filoloji, edebiyat, sinema gibi pek çok disiplini dolayısıyla araştırma tekniklerini de iş birliğine yönlendirmiştir. 1970'lere gelindiğinde yeni teorilerin gelişimi ile birlikte yeni araştırma yöntemlerine artan ilgi kişilerarası iletişim araştırmacıları arasında da yaygınlaşmıştır. Özellikle sağlık sektörünün kişilerarası iletişim alanına yönelmiş olması bu ihtiyacın bir göstergesidir. Bu bakımdan kişilerarası iletişim; tarafların psikososyal gelişimleri eşliğinde değerlendirilmelidir.

Kişilerarası iletişim sürecinde taraflar, düşünsel ve duygusal durumlarına bağlı olarak, birbirlerinin davranışlarını anlamakta, tahmin etmekte ve bu etkileşim sonucunda bir karşılık vermektedir. Bilimsel zemin sağlaması bakımından psikososyal gelişim kuramları, kişilerarası iletişim için önemli veriler sağlamaktadır (akt. Poyraz, 2020).

Freud'un "Uygarlığın karşılığı nevrozla ödenir" sözüne karşılık Adler "Uygarlaşmamış olmanın karşılığı nevrozla ödenir" tespitini yapmıştır. İki düşünürün yorumunda haklı çıkarımlar bulmak mümkündür. Ancak genelleştirilmiş sistemlerin çok çeşitli ve devingen toplum yapılarını standart gözlüklerle görme çabasının uygarlık olmadığı açıktır. Araştırmalara göre; toplumsal kültür çalışmaları, ekonomik düzenlemeler, salgın hastalıklar gibi "genel sistemlerle" bireysel sağlık sorunları arasında doğal bir ilişki vardır. Her birey, parçası olduğu üst sistemin bilgi aktarımı (information) yoluyla biçimlendirmesine maruz kalmaktadır.

Genel sistemler kuramı (1973) günümüzde kullanılan bilgi aktarım yöntemlerinin ve teknolojik dönüşümün, insan organizmasını "zihin-beden ikilisi" yerine "madde-enerji bilgi aktarımı" süreçlerine vurgu yapan bilgisayar dolayimli bir kişilik özdeşimi olarak tanımlamaktadır. Yaşayan sistemlerin (birey, aile gibi) çevrelerine uyumunu kuvvetlendirmeyi amaçlayan sistem modeli (Pincus ve Minahan, 1973) ve yaşam modeli (Germain ve Gitterman, 1980) sorunların kaynağının birey-çevre etkileşiminde aranması ve bireyin çevreye uyum kapasitesinin artırılması gerektiğinde hemfikirdir (Y. Baykara Acar , H. Acar, 2002).

Konuyla ilgili süreci anlamlandırmaya yardım eden çalışmasında Gençtan (2003:21) normal ve normal dışı davranışlar hakkında genel sistemler kuramının yaklaşımını; iyi bir gelecek için bilimsel temelli bir yaklaşım olarak özetlemektedir. Buna göre, kapsamlı bir halk sağlığı yaklaşımı ile, anne karnında oluşmaya başladığı andan itibaren insanın ihtiyaç ve hakları korunmalıdır. Bunun için de her bir birey; sadece sağlıklı ve eğitilmiş ebeveyn değil, sağlıklı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen "toplumsal sistemlerin önderliğine de" ihtiyaç duyar. Burada asıl güvence altına alınmak istenen şey "bireysel ihtiyaçların karşılanması" dolayısıyla nevrozik durumları önleyici yapıların tesis edilmesidir.

Dolayısıyla sosyal bilimlerin ve dinamik psikiyatrinin inceleme alanı “genel sistemler” kuramını takip eden toplumsal sistemler nedeniyle sanal uzama doğru kaymış bulunmaktadır. Eğlenirken yönetilen insanların çoğu zaman yönetildiklerini fark etmeden yaşamakta ve büyük çıkar hesaplarına alet olmaktadır (Cerci, 2023). Bu yorum, günlük büyük veri depolama istatistikleri göz önüne alındığında son derece haklı bir düşüncedir.

Psikososyal Gelişim Bakımından Kişilerarası İletişim

Hartley’e göre, iletişimin tanımı, kişilerarası iletişim davranışlarını bilinçaltı düzeyde etkilemektedir. Buna göre her kişinin yetkinlik ve öğrenme potansiyeli ile ilişkili olarak özgün bir kişilerarası iletişim tanımı ve tarzı mevcuttur. Yani kişilerin sayısı kadar kişilerarası iletişim tanımı yapmak mümkündür. Dolayısıyla kişilerarası iletişimin tek bir formülle izah edilmesi mümkün değildir. Kimine göre bir ok akmaktır, kimi için danstır (Hartley, 1999) kimine göre de üretkenlik-durağanlık arasında içtenlikli bir ilgidir.

Ego gelişimi; doğumdan ölüme kadar yaşam boyu devam eden ileriye dönük bir farklılaşmadır. Burada farklılaşmanın gelişim olarak kabul edilmesi için pozitif yönde, bir sistem dahilinde ve sürekli olması gerekmektedir (B. Yazgan İnanç, vd., 2018, s. 61-62). Bacanlı (2005: 41)’ya göre gelişim; kişinin fiziksel ve psikolojik olarak ileriye dönük “iyi” bir duruma geçişini, doğumdan ölüme kadar bu anlamda geçirdiği değişiklikleri ifade etmektedir. Gelişim, çaba ile kazanılabilmesi bakımından olgunlaşma kavramından ayrılır. Bütün bu süreçlerde kişinin gelişimini etkileyen dış unsurlar genetik olarak kodlanmış olan karakterle birlikte kişilik gelişimini oluşturmaktadır. Yetişkinliğe dair farklı bir bakışa göre; ekonomik sistem yetişkini çalıştırmaktadır ve ona üretken olduğu duygusunu vererek onu güdülemektedir. Bu durumdan ekonomik sistem de memnundur yetişkin de (Bacanlı, 2015).

Diğer yandan insanın sadece dıştan gelen uyaranlara tepki veren bir robot değil, “etkin bir kişilik sistemi” olduğu düşüncesi kişilik kuramcıları, varoluşçular ve gelişim kuramcılarının fikir birliği içinde oldukları bir ilkedir. Bu bakımdan genel sistemler olarak kabul edeceğimiz inanç, kültür, ideoloji etkenleri kişilerarası iletişimle dolayısıyla psikososyal süreçlerle ilişkilendirilmektedir.

İnanç; tutum gibi, kişilerarası iletişimle kuşaklar boyu aktararak gelen, dil ve davranışlarla biçimlenmektedir. Geleneksel ve kutsal inançların dışında Erikson’ın atıfta bulunduğu Darwinist yaklaşıma göre, “türe özgü” özelliklere dair inanç; başarı, üretim, üstünlük gibi kimlikleri beslediği gibi tersine anlatılarla kurgulanan kimlik anlatıları olumsuz patolojiyi besleyebilmektedir.

Kültür; düşünce, niyet ve amaçlar doğrultusunda insan eliyle ortaya konulan, “belli ruh durumlarının dışavurumudur (Spengler, 1950)”. Bilimsel araştırmalarla geliştirilen iletişim disiplini, doğal kültürleri “işleyip ikâme etme, ıslah etme, kontrol altına alma” gibi işlevler için başlatılmıştır. Gündelik hayatta rutin olarak yapılan pek çok uygulama ve kullanılan dilin dönüşümü bir dizi kültürel tasarımın eseridir. Kuramsal çalışmalarla desteklenen yerel ve küresel politikalar akademik alanda da etkili olma özelliğine bürünmüştür. Dolayısıyla doğal ve sahiplenilmiş olan öz kültürün yerini, başkaları için işlevsel olan, kurgu ve söylemlerden oluşan bir kültür alanı almıştır.

Kültürel örüntüler ve kişilik bakımından bilgiyi “özne-nesne” ayırımından kurtaran Hermenötük yaklaşım “hakikati” ortaya çıkarmak için doğa bilimlerinden özgürleşmek gerektiğini ileri sürmüştür. Buna göre gerçeğin bilgisi tarih içinde ifade ve yaşantılarla deşifre olmaktadır. **Varlık**, zaman ve gerçeklik yorumunda Heidegger, “kendini anlamının imana ontolojik bir temel” oluşturduğu fikrini “ön-anlama” şeklinde kavramlaştırmıştır (Yıldırım, 2017).

Görüleceği üzere, Hermenötik yaklaşım (Dilthey, Heidegger, Husserl, Gadamer gibi) sosyal bilimler çalışmalarında insanın çevreyle sıkı ilişkisini ontolojik bir zemine taşımaktadır. Böylelikle sosyal varlığın mekanik işlevlerin ötesinde “sezgisel, ruhsal ve içsel (gönül birliği)” bir zeminde çözümlenmesine kapı aralanmıştır. Çünkü insani olan durağan değil hareketlidir. İnsan ve ilişkileri sürekli değişen dönüşen olgulardır. Bu olguların yorumu da dinamik ve karmaşık yapısına uygun şekilde yapılmalıdır.

Kişilerarası İletişimin Üretkenlik-Durağanlık Dengesi ile İlişkisi

Kişinin fiziksel, sosyal, varlık ve aidiyet ihtiyaçları kişilerarası iletişim yoluyla karşılanır (B.R. Adler, vd., 1982). Habermas, gündelik yaşamın öznesi olarak konumlandığı kişilerarası iletişimi, bilginin rasyonalize edilmesini sağlayan bir kullanım süreci olarak görür. Eğinli ve Yavuz (2020) Berne'in iletişime dair insan psikolojisi için önemi hakkında “insan temas iletisi almazsa omurgası büzülür (Berne, 2017)” yorumuna dikkat çekmiştir. Burada vurgulanan bedensel algı ile ilişkili psikososyal gelişim perspektifi, kişilerarası iletişimin “üretken etik” ve “kişisel erdemlilik” ilişkisini açıklayan bilgi zeminine katkı sağlamaktadır. Yani insanın üretkenliğini geliştiren öncelikli etken öncelikle kişinin kendilik algısıdır. Kişilerarası iletişim temaslarıyla oluşan kendilik algısının üretkenlik-durağanlık dengesi üzerine kurgulanmaktadır. Gandhi'nin bu konudaki yorumu; hayatı ve insan vücudunu hizmet vermek için verilen ve alınan değerli hediyeler olarak değerlendirmiştir. “Çok özel yeteneklerle donatılmış olan insanın yeni bir şey yaratmak için var edildiği, amacının ise iyilikle iş birliği yapmak, mücadele etmek, onurlu davranmak ve saygınlığa ulaşmaktır (akt. Coelho, 2021)”. Bu açıdan kişinin ruhsal bütünlüğünü sağlaması bakımından, kişilerarası iletişimin kurgulandığı inanç ve değer yargılarının tanımlamalara katılması kaçınılmazdır.

Burleson da kişilerarası iletişimi; kişiler arasında mesajların değişimi ile kurulan, ortak anlam yaratmak ve sosyal amaçları geliştirmek için çabaya dayanan karmaşık sosyal bir süreçtir (Burleson, 2010) olarak tanımlamıştır. McCormack'a göre ise, kişilerarası iletişim iki veya daha fazla kişi arasında duyguları, düşünceleri, davranışları ve ilişkileri önemli ölçüde etkileyen mesaj değişiminin gerçekleştiği dinamik bir iletişim türüdür. (A. T. Eğinli, S. Yavuz, 2020).

Kişilerarası iletişim; insanın değer ve beklentilerini, onay ve uyumunu, inanç ve tutumunu, erdemlilik durumunu belirleyen merkezi bir konumdadır ve diğer iletişim türlerini (içsel, grup, kitle) de içermekte ve etkilemektedir. Algı, bilinç, benlik, kimlik, kişilik, bilinçdışı gibi ego psikolojisine dair unsurlara bağlı olarak, bireyin dış dünya (etos) ilişkilerini ve davranışlarını yönlendirme potansiyeli taşıyan kişilerarası iletişimin eksikliği, değer erozyonunun yanı sıra ayrımcılık, şiddet, boşanma, intihar gibi olgularda dikkat çekici istatistiklere yol açmaktadır. Konunun disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Psikososyal ihtiyaçların karşılanmasında kişilerarası iletişim hem kaynak hem sonuç niteliğindedir. Bu yönüyle psikodinamik kuramın temsilcilerinden Erik H. Erikson'ın yaşamboyu gelişim kuramında önemli bir yer tutmaktadır. Kuramda, giderek genişleyen bir sosyal çevre içinde bireyin aileye, dış gruplara, toplumlara evrensel iyiliği yaymasını sağlayacak psikososyal gelişim için formüller önerilmektedir. İnsan varlığı; biyolojik süreçler (soma), ego sentezi yoluyla bireysel deneyimleri (psişe) ve insanların karşılıklı ihtiyaçlılık hâllerini içeren komünal süreç (etos) birbirini tamamlayan üç organizasyon süreci” (Erikson, 2018) olarak ele alınmıştır. Bedeni oluşturan organ sistemlerinin hiyerarşisi (epigenetik ilkeler) eşliğinde, bireyin çevre (dış dünya) ilişkisine odaklılık Kişilerarası İletişim alanına derinlik katacak bir düzlem olarak temel alınmıştır.

Psikososyal gelişimleri dikkate alınmaksızın Kişilerarası İletişimin, dar ve basmakalıp yaklaşımlardan kurtarılamayacağı açıktır. Kişilerarası iletişim senaryolarının daha iyi çözümlenmesi, anlaşılır, geliştirilebilir bir boyuta taşınması çalışmanın genel amaçlarındandır.

Diğer yandan, iletişimin belirli bir bilinçaltı tanımına ihtiyaç duyduğu Hartley'in de dikkat çektiği bir durumdur. Kişilerarası iletişim davranışlarının “etkileşim” yönüne dikkat çeken Hartley; “her kişinin kendine has yetkinlik ve sosyal öğrenmeleriyle belirlenen” özgün bir kişilerarası iletişim tarzını tanımlamaktadır. Yani kişi sayısı kadar kişilerarası iletişim tanımı yapmak mümkündür. Buna göre, kişilerarası iletişim kimine göre bir ok akmaktır, kimi için danstır (Hartley, 1999), kimine göre de “üretkenlik-durağanlık dengesinde yeşeren bir içtenlikli ilgidir (Erikson, 2018).

Yaşamboyu Gelişim Kuramında İçtenlikli İlgi

Erik H. Erikson'un İnsanın 8 Evresi adlı kuram, Freud'un psikanaliz kuramından beslenen ancak ondan farklı olarak daha çok çevre (dış dünya) ile ilişkilere odaklı olup yaşamboyu gelişimi öngörmektedir. Erikson'un hayatı, kişiliği, eserleri, etkilendiği kuramcılar ve sosyal olaylarla da bağlantılı olarak, üretkenlik ve durağanlık arası krizin yaşandığı Yetişkinlik evresi (7. Evre) özelinde bir perspektif ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tümdengelim yaklaşımını benimseyen Erikson, insan ömrünü evreler halinde 8 aşamada ancak bütüncül bir yaklaşımla yapılandırmıştır. Kendisinin belirlediği sırayla ve erdemlerle birey; yaşlılık (bilgelik-içsel bütünlük), yetişkinlik (içtenlikli ilgi), genç yetişkinlik (sevgi), ergenlik (bağlılık), okul çağı (etkinlik), oyun çağı (amaçlılık), erken çocukluk (irade) ve bebeklik (umut) evrelerdeki kazanım krizleriyle mücadele halindedir. Her evre için belirlenmiş olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri (sintonik ve distonik) toplumsal beklentilere göre kalibre edilmektedir. Bireyin yaşadığı duygusal başetmeler çevresi ile kurduğu kişilerarası iletişimin niteliğine bağlı olarak biçimlenmektedir.

Kuşaklararası bağ kurma misyonuyla yetişkinlik (7.Evre) dönemi “yaşamboyu”, “ardıl”, “birbiriyle bağlantılı” ve “basamaklı” olarak nitelendirilen diğer evrelerle ilişkilidir. Bu nedenle her evreyi tek başına ve diğerlerinden bağımsız ele almak olanaklı değildir. Bu bakımdan diğer evrelerdeki psikososyal gelişimlerle de ilişkilendirilerek yetişkin bireyin özellikle, umut, amaçlılık ve bağlılık erdemlerinin kazanıldığı (1.,4.,5.) evrelerin etkisinde ele almak kaçınılmazdır (Erikson, 2018).

Kurama göre, bireyin -etik bir yaklaşım geliştirme olasılığı- “erken dönem ahlakçılığının barındırdığı aşırılıkları veya ergenlikteki ideolojik yönelimi geride bıraktığı ölçüde” yetişkinliğe kalmaktadır. Bu etik yaklaşım, gerek yetişkinlik evresinin üretken uğraşlarıyla gerekse -bir nebze de olsa- tarihsel gerçekliğe uygun olan olgun ve geniş kapsamlı planlar yapma gerekliliğiyle bağdaşmaktadır. Erikson'a göre, devrimci liderlerin bile ideolojilerini hem sağlam bir ahlaki anlayış hem de üretken bir etik kaygıyla ortaya koydukları bilinmektedir. Üretken etiğin altın kuralı “Başkalarını büyüt ki sen de büyüyebilesin” [Erikson, 1964;2018] sözüyle ifade edilmiştir.²

Üretkenlik-Durağanlık arasında yaşanan kriz sürecinde ego sentezi ve toplumsal etosun etkileriyle biçimlenen yönelim, kişiliğin yönünü ve söz konusu yetişkinlik evresinin tamamlanma noktasını belirlemektedir. Erikson, üretkenlik yönelimi ile başkalarına karşı ilgili olmanın bir miktar seçicilik ve reddedilicilik gerektirdiğine dikkat çekmiştir. Sınırsız bir içtenlikli ilgi ve üretkenliğin kişinin kendini reddetmesine neden

² “Sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma”-ç.n. Çev. Gonca Akkaya (2018:143), dipnot 96.

olacağı öne sürülmektedir. Kişilerin evrensel iyilik gibi yüksek idealleri hedeflemesi, tevazu, merhamet, erdemlilik gibi özellikler edinmesi varoluş kurgusunu içeren inanç ve kültürüyle girift olarak gelişmektedir. Bu tür kişilerin evrensel kardeşliğe dönük üretkenliğini örnekleyen Gandhi ve Martin Luther King gibi tarihe kaydedilmiş kişilerin eylemleri Erikson'ın psikotarih metodunu geliştirmede ilgilendiği ve kitaplarına³ konu edildiği kişilerdir.

Kişilerarası İletişim Reddedicilik İlişkisi

Kuşaklararası bir bağ olarak değerlendirilen yetişkinlik evresine atfedilen psikososyal gelişim görevi; üretkenlik/durağanlık kutupları arasında içtenlikli ilgi olarak adlandırılan erdeme ulaşmaktır İçtenlikli ilgi; bakım, ilgi, özen, adalet, yardımseverlik ve aşkın idealler için çabalamak, geleceğe iz bırakma arzusu gibi unsurlardan oluşmaktadır. Yetişkin bireyin geçmiş evrelerden beslenerek getirdiği erdemlerden güç alarak gelecek kuşaklara rehberlik etmesi, kendisinden sonra değerlerini ve eserlerini yaşatması üretkenlik kavramının karşılığı olarak ifade edilmektedir. Diğer yandan olumsuz kişilik patolojisi olarak durağanlık (reddedicilik) yöneliminin mâkul düzeyde olması istenendir. Çünkü her üretim için bir miktar durağanlığa (yalnızlaşmaya) ihtiyaç vardır (Erikson, 2018).

Kişilerarası iletişim, yukarıda açıklandığı anlamıyla üretkenliğe taşıyan etos (sosyal çevre=kişilerarası iletişim süreci) içerisinde ve toplumsal bağlamda, kişisel erdemleri besleyen temel bir değere sahiptir. Kişilerarası iletişim pratiklerinin toplumsal etiği aktarmadaki rolü, savaşların ve düşmanlıkların önlenmesi, evrensel kardeşliğin kurulması içtenlikli ilginin tesis edilmesi bu çalışmadan elde edilmesi beklenen en genel ve en kıymetli faydadır.

Bir Anlatı Tekniği Olarak Sinemanın

Sinema toplumun bakış açısını yönlendiren, duygu ve düşüncelerini boyutlandıran, ayrıca az bilinen konular hakkında bir ortak görüş oluşmasını sağlayan (S. Önder, A. Baydemir, 2005) etkiye sahiptir. Sinemanın psikanaliz ile ilişkisi Freud'un sanat eserleri üzerinden eser sahiplerinin psikolojisini ve nevrotik yapılarını incelemesiyle başlamıştır. Sinema ile psikanaliz ilişkisinde de benzer süreç vardır. Önceleri film yapımcılarının psikanalitik yansımaları olarak değerlendirilen sinema filmlerinin daha sonraları izleyicinin de özdeşim kurduğu "bilinçdışını yansıtan bir ayna" niteliğinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Zamanla Hollywood'un filmlerde psikanalitik verileri etkin biçimde kullandığı gözlenmektedir.

Öyle ki, Erik H. Erikson da Ingmar Bergman'ın Yaban Çilekleri adlı filminin psikanalizini yapmıştır. Sinemanın kimlik ve sosyalleşme üzerine etkilerini de inceleyen Erikson, Ingmar Bergman'ın Wild Strawberries (Yaban Çilekleri-1957) adlı filmini psikososyal gelişim kuramı açısından analiz etmiştir. Bu analizde Erikson (1976) psikolojik öğelerin incelenmesinde, değerlendirilmesinde ve açıklanmasında sinemanın önemli ve işlevsel bir araç niteliği taşıdığını ortaya koymuştur (Kılıç, 2021).

Zihin-düşünce bağlamında bilinçdışına müdahale eder nitelikteki filmlerin temel kişilik özellikleri üzerinden söz söylediği, bu özellikleri yüceltip-alçalttığı gözlenmektedir. Dolayısıyla kişilerin içsel süreçlerinde benlik ve kimlik algısını düzenlemek, bağımlılık düzeyinde kullanılmakta olan ekranın etkileri arasında görülmelidir. Yani sinema, kişilerin içsesini dillendiren bir dış ses olma görevini

³ Orijinal adlarıyla kitapları: Young Man Luther ve Gandhi's Truth.

üstlenmektedir denilebilir. Bundan da öte içsesleri götürmek istediği yere götüren sinema, Homeros'un "Odysseia" Destanında Eve Dönüş Mitindeki Sirenlerin görevini üstlenmiştir. Yani hedefe giderken zorluklardan kaçanların adres olarak seçtiği, haz odaklı harikalar diyarı olarak sinema cezbedicidir. Nitekim aşk, ihanet, kin, öfke, öldürme arzusu, garez, hayranlık gibi duygu durumları mitolojilerde de yer alan konulardır. Mitolojik metinlerde "eve dönüş" hikâyeleri aslına dönüşü temsil etmektedir. Aynı şekilde insanın nefsi peşindeki yolculuğunun Tasavvufta "herşeyin aslına rücû etmesi" bahsindeki gibi "öze dönüş"le sonlanacağı öğretisi anlatıların genelinde işlenmektedir (A. Sarı, F. Güler, 2019, s. 233-241). Kişilerarası iletişim dilini seslendirme yetisi üzerinden değerlendirdiğimizde, sinemanın kimi zaman eve dönmek isteyen yolcuğu egosundan yakalayıp yolundan döndürdüğü kimi zaman da hedefini hatırlatma işlevi gördüğü gözlenmektedir. Dolayısıyla çağın ruhu olarak sinema dilini kullanmanın önemine (Kaplan, 2022) dikkat çekilmektedir.

Bu noktada kişilerarası iletişimin kişinin üretkenlik-durağanlık bunalımını aşması ile ilişkisini yordayacağı düşünülen "anlatı tekniği"nde yer alan üretkenlik senaryosundan yararlanılmıştır (McAdams, 1997) McAdams (1993) "üretkenlik senaryosu" olarak adlandırdığı öznel hikâye ile arzu, ilgi, inanç, bağlılık ve eylem süreçleriyle üretkenliğin kişisel anlamını öykülendirmiştir. McAdams'ın, yetişkin kişinin kendi farkındalığının iç anlatımı, kendi geçmiş yaşantılarındaki üretkenlik çabaları ile içinde yaşadığı sosyal çevrenin beklenti ve taleplerini de içeren "üretkenlik komut dosyası" olarak adlandırdığı daha büyük bir yaşam öyküsü inşa etmiştir. Buna göre, geleneksel halk masallarından ekrana kadar tüm hikâyeleştirmeler, insan hayatındaki belirli dönemleri ve anlamlı deneyimleri içeren otobiyografik belleğe gönderme yapmaktadır. Ortaklaşılmalı ve saklanan bu bellekler, gelişimi ve bütünleşmeyi bekleyen yaşam öyküleri olarak anlatısal bir kimlik inşa edebilir ve içselleştirirler. Anlatı sayesinde geçmiş yeniden inşa edilebilmekte ve gelecekteki kimlik yapılandırılabilir. Öyle ki bu, kişinin hayatına -bir dereceye kadar- birlik, amaç ve anlam kazandırmanın bir yolu olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada kişilerarası iletişimde üretkenlik-durağanlık anıları öngörülen hedeflerle sentezleyen yetişkin kişinin içtenlikli ilgi-reddedici durumu, kişisel anlatı ile tutarlı bir kimliğin açıklamasını içermektedir. Yani kişilerarası iletişimle doğrudan ilişkili olarak gelişen otobiyografik anlatı kimliği, kişilerin kendilerine ve başkalarına kim oldukları, nasıl oldukları ve gelecekte hayatlarının nereye gidebileceği hakkında düşüncelerini kurgulayan anlatıdır (Dan P. McAdams ve Kate C. McLean, 2013). Böylelikle yetişkin birey toplumsal bağlılık, birlik olma, amaç birliği ve örüntüsü bilincini tazelemektedir.

90'lı yıllardan itibaren özellikle psikoterapi uzmanlarının kullandığı hikâyeleştirme/anlatı tekniği insan eylemlerini ve düşüncelerini somutlaştırarak üzerinde düzenleme yapılabilir bir alan sağlamaktadır. Yukarıda McAdams'ın Üretkenlik Senaryosuna benzer şekilde kültürel masallar, insan eylemini anlamak ve somutlaştırmak üzere, anlatı tekniğinin (hikâye anlatımı) kullanılageldiği gözlenmektedir. İnsan düşüncesini hikâye aracılığı ile detaylandırma yöntemi, psikolojide olduğu gibi kişilerarası iletişim çalışmalarında da kullanılmaktadır. Araştırma ve pratik uygulamalar için uyarlanabilir çıkarımlar sunan film analizleri mesajın kaynağına doğru tersine bir üretim olarak düşünülmektedir. Kültürel çeşitliliğin renklerini ortaya döküp somut örnekler sağlayan sinema ise, çağı anlamak ve anlamlandırmak üzere çok renkli ve çok boyutlu bir malzeme sunmaktadır (Kaplan, 2022). Bu bakımdan tez çalışmasının birinci aşamasında Gandhi filminin söylem analizi yapılmıştır.

Arsu ve Tekindal (2021) anlatı tekniğini nitel araştırmalarda kullanma üzerine detaylı bilgiler vermektedir. Bu çalışmada film örnekleri üzerinden uygulanmaya çalışılan anlatı tekniği için referans olarak örnek çalışmalardan yararlanılmıştır.

Anlatıyı diğer söylem biçimlerinden ayıran şey ardışıklık ve sonuç içermesidir ve anlatı analizlerinin en ayırt edici özelliği anlatı içeriğinin hangi stratejik amaç ya da eylemleri gerçekleştirdiğini analiz etmesidir. Örneğin; kimin ve neyin haklı ya da meşru olduğu, nelerin konuşulup konuşulmadığı, anlatıcının dinleyiciyi ikna etmeye, suçlamaya, yüceltmeye ya da yok saymaya çalışıp çalışmadığı gibi odaklar ön plandadır. Böylece olaylar belli bir dinleyici kitlesi için anlamlı olacak şekilde seçilir, organize edilir, bağlantılandırılır ve değerlendirilir. Yani dinleyici kitlesinin bireysel, kültürel ve sosyal koşullarına göre anlatı şekillenir (Akt. Arsu ve Tekindal, 2021:92).

Bu noktada sinemanın kitlesel ve kültürel etkileri, türü ve felsefesi üzerine kısa bir değerlendirmeye ihtiyaç vardır. Kaplan (2000) dünya sinemasının çağın zeitgeisti olarak değerlendirilebileceğini söylemektedir. Kilisenin otoritesini kaybetmesinden ve Protestanlığın yayılmasının ardından inanca bağlı ritüellerin yerini psikoterapi ve sinema almaya başlamış, film (hikaye) önem kazanmıştır. Hristiyan bireyin günah çıkarma ihtiyacını psikologlar ve yönetmenler karşılamaktadır. Klasik sinema, popüler sinema ve avangard sinema türlerinden farklı olarak psikososyal dinamiklere uyarlanmış film çalışmaları yeni bir tür psikoterapi örnekleri olarak görülebilmektedir. Örneğin, kültürel çeşitliliğin birkaç örneği, anlatı perspektifinden bakıldığında farklı bir renk tonu alır (örneğin, J. Bruner, 1986; G. S. Howard, 1989; M. Mair, 1989; D. McAdams, 1985; D. P. Polkinghorne, 1988; T. R. Sarbin, 1986).

Yetişkinlikte üretkenlik-durağanlık dengesinin kişilerarası iletişimle ilişkisinin örneklediği Gandhi filmi⁴, Martin Luther King'in "Bir Hayalim Var" Manifestosu⁵, Büyük Balık (Big Fish)⁶, Benjamin Button'un Tuhaf Hikâyesi⁷ gibi eserler incelenebilir. Söz konusu eserlerde her bir karakterin psikososyal gelişim süreciyle bağlantılı kendine has bir üretkenlik-durağanlık dengesi kişilerarası iletişim tutum ilişkisi eşliğinde gözlenebilmektedir.

Sinemada Söylem

Kültürel söylemi tasarlayan, renkli ve estetik bir dünya olarak sinema, insanları toplumsal rolleri hakkında bilgilendiren ve bu bilgiler doğrultusunda yönlendiren güçlü bir araç (Özden, 2004; Morsünbül & Tümen, 2006; Gençöz, 2009, Morsünbül, 2015) olarak dikkat çekmektedir. Kişilerarası ilişkiler, kişilik bozuklukları, toplumsal roller, dönüştürücü karakterler gibi rol özdeşimleri sinema aracılığı ile servis edilebilmektedir. Bu özdeşimlerin ve söylemlerin gündelik hayatta davranış kalıplarına yansımaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu bakımdan özellikle psikososyal gelişimsel görevler bağlamında kişilerarası iletişimin ekranda doğru şekilde aktarımı önemlidir. En azından gösteri sanatının estetik sunduğu söylemlerin doğru anlaşılması ve kültürün korunması için psikososyal etkilerin doğru okunmasına ihtiyaç vardır.

İletişim teknolojilerinin ideoloji ve söylemleri yayma gücüne ve hızına bağlı olarak kültürel ve politik söylemler gündelik hayatta kişilerarası iletişime yansımaktadır. Günümüzde iletişim sorunlarının, kopukluklarının, çatışmaların artmakta olduğu hatta "iletişimsizliğin mümkün olduğu" gözlenmektedir. Aile ilişkilerinin, arkadaş ilişkilerinin önemli bir kısmının sosyal medya üzerinden yürütülüyor olması da, sosyal medya

⁴ Gandhi (1982) Filmin yapımcısı Richard Attenborough / Kitap: Gandhi's Truth, Erik H. Erikson (1969)

⁵ Martin Luther King, Jr. Bir Hayalim Var Manifestosu <https://www.youtube.com/watch?v=HqkKzOjTVxo>

⁶ Benjamin Button'un Tuhaf Hikâyesi (2008) Yapımcısı David Fincher

⁷ Büyük Balık (Big Fish) Yapımcısı Tim Burton (2003)

fenomenlerinin rol model alınması, ekran bağımlılığını arttıran ve kişilerarası iletişimle sağlanan psikososyal desteğin dönüşmesine yol açmaktadır. Bu gerekçelerle, kişilerarası iletişim çalışmalarının daha içten bir ilgiye ihtiyacı olduğu öngörülmektedir. Söylem çözümlenmelerinin giderek daha fazla ilgi görüyor olması sinema aracılığı ile yapılan ideolojik ekmelerin ardındaki hakikati kavramaya yardımcı olacaktır.

Araştırma Yöntemi ve Bulgular

Bu çalışmanın araştırma bölümünde iki nitel yöntem kullanılmıştır. Erik H. Erikson'ın (1963) psikososyal gelişim kuramı 7. evrede işlenmiş olan yetişkin bireyin "içtenlikli ilgi" erdemi ve kişilerarası iletişim ilişkisi, Gandhi karakterini anlatan filmin "söylem analizi" ile incelenmiştir. Toplumsal hareketlere liderlik eden Gandhi, Erikson'ın psikososyal tarih inceleme metodunu geliştirmesinde incelediği bir lider karakterdir. Filmde kullanılan söylem ve ritüellerin kişilerarası iletişim bağlamında incelemesi van Dijk'ın söylem analiz yöntemiyle çalışılmıştır. Gandhi'nin şiddetsiz direniş felsefesi ile benimsediği dil ve ritüeller, kişilerarası iletişimde içtenlikli ilgi-reddedicilik bağlamında özel bir model olarak dikkate değerdir.

Buna ek olarak yetişkin kategorisinde 15 akademisyenle yapılan derinlemesine görüşme ile içtenlikli ilgi ve reddedicilik yöneliminin kişilerarası iletişimle ilişkisi irdelenmiştir. Katılımcıların umut, yetkinlik, bağlılık kazanımları üzerine yapılan üretkenlik hâline (ilgi/tercih, tasarım ve yardımlaşmak gibi) hangi rol, söylem veya imgelerin (masal, efsane ve tarihsel anlatılarda geçen kahramanlar) aracılık ettiği, ne tür bir kişilerarası iletişimin etkili olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin betimsel analizi sonucunda, özellikle toplumsal değer odaklı süperegosu gelişkin yetişkinlerde bilinçli veya bilinçsiz olarak içtenlikli ilgi yöneliminin baskın olduğu, kuramsal bağlamda bu durumun kişilerin kendini reddine varan boyutları nedeniyle yıpratıcı ve yorucu olduğu anlaşılmıştır. Kişilerarası iletişim yönünden reddedici görünümlü iletişime kapalı kişilerin kısmen dengeli tutum geliştirdikleri ve Erikson'ın deyimiyle merkeze yakın (içtenlikli ilgi-reddedicilik arasında denge noktası) sayılabilecek katılımcıların sayısı azdır.

SONUÇ

Araştırmada varılan genel sonuca göre; Yaşamboyu Gelişim Kuramı bağlamında kuşaklar arası aktarım işlevi görmesi beklenen yetişkin olgunluğu bilinenden farklı bir boyuta geçmektedir. Kişilerarası iletişim aracılığı ile aktarılagelen ve içtenlikli ilgi yönünden ağırlıklı davranış kalıplarının artık tercih edilmediği tespit edilmektedir. Yani sıra yetişkinlik olgunluğunun gerektirdiği psikososyal görevlerin de ertelendiğini söylemek mümkündür. Burada Erikson'ın önerdiği çıkış noktası ileriki evrelerde kişinin ilk evrelere kadar gidiş dönüşler yaparak söz konusu eksiklikleri giderebileceği şeklindedir.

Yetişkinlik evresi üretkenlik-durağanlığının mevcut durumundan yeni medya teknolojileri ile yakın ilişkisi söz konusudur. Giderek yaygınlaşan sanal kimlik ve benliklerin yerel kültür, inanç ve ideolojileri silikleştirip yerine yönlendirilen standart kültür ve ideoloji kalıplarının yerleştirildiği gözlenmektedir. Küresel şirketlerin ülke sınırlarını dahi yok sayan kitleleştirme politikaları sayesinde sürekli gör(-ül)ebilen standart benlik ve kimlikler yönetimi kolay, sınırsız veri sağlayan işçilere dönüşmektedir. Yani üretkenliğin yönü, biçimi, zamanlaması değişmiş durumdadır.

Bağlamından kopuk aktarımlarla fiziki üretkenlikten soğutulmuş genç yetişkinlerin, ekran aracılı sanal bir aklın rehberliğini benimsemesi, sosyal medya fenomenlerini rol

model alması ve bu durumun son derece normalleştirilmesi söz konusudur. Bu durumda olgunlaşmayı ifade eden yetişkinlik kavramının anlamından giderek uzaklaştırıcı, geleneksel aktarımların, dil ve ritüellerin, ekranı yöneten sahipleri tarafından işgal edilmiş olması kişilerin etkileşiminden oluşan toplumsal benlik ve kimlik için kaygı vericidir. Anlatı aracı olarak ekranın, toplumsal kalkınmanın manivelası insan kaynaklarını geliştirmede kullanılması, geleceğin yetişkinlerinin üretkenlik-durağanlık bunalımından içtenlikli ilgi-reddedicilik dengesine erişmesine yardımcı olacak örneklerin üretimi önem arz etmektedir. İçtenlikli ilgi erdemine ulaşmada, uygun sıra, uygun ölçü ve uygun sıklıkta örgülenmesi gereken kişilerarası iletişimin; içsel potansiyelleri harekete geçiren ve insanlığın yararına yönlendiren üretken etik söylemin işletilmesi ile mümkün olabilecektir.

Bu süreçte psikososyal gelişimin temel unsuru olarak yetişkin kişilerarası iletişimde ilgi, bakım, önem, özen gibi düzenleyici ilişkilerden mahrum kalınan bir sürece doğru gidilmektedir. İnsanın kendi varlığını üretme çabası, başkalarıyla kurulan sosyal ve duygusal ilişkilerle mümkün olduğundan (Poyraz, 2020) söz konusu yoksunluğun üretim ilişkilerine etkileri araştırılması önemlidir. Kişilerarası iletişim süreci bağlamında; standart benlik ve kimlik algısı, kendine odaklılık, rol reddi, durağanlık, ayrımcılık ve dışlayıcılık gibi olumsuzlukların; farkındalık, tanıma, kabul, karşılıklılık, empati, dayanışma ve üretim gibi aşamalarla giderilmesi, daha merkezî, dengeli bir psikososyal gelişimi yaygınlaştırabilecektir.

Kaynakça

- Adler, B. R. vd. (1982) *Understanding Human Communication*. New York: Oxford University Press.
- Baykara Acar, Y.- Acar, H. (2002) Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *13(1)*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797331> adresinden alındı
- Berne, E. (2017) Transcription of Eric Berne in Vienna,1968. IV International Congress of Group Psychotherapy. p.63-72. Transactional Analysis Journal. Volume 3, 1973 - Issue 1.
- Cerci, S. (2023) İletişimin Ekonomi Politigi. *İletişimin Ekonomi Politigi*. <https://iksadyayinevi.com/home/iletisimin-ekonomi-politigi/> adresinden alındı
- Doğanay, Ü.- Keskin, F. (2008) İletişim Çalışmalarında Kişilerarası İletişimin Yeri: Türkiye'deki Kişilerarası İletişim Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Kültür ve İletişim • Culture & Communication • 11(1) • kış/winter*, 9-32.A. Sarı, F. Güler. (2019). Nibelungen ve Odyssea Destanlarında Eve Dönüş Miti. (2), 233-241. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/911055> adresinden alındı
- A. T. Eğinli, S. Yavuz. (2020). *Kişilerarası İletişim ve Transaksyonel Analiz*. Nobel Akademik Yayınları.
- akt. Coelho, D. (2021). Human body in Indian context - Body language of 'non-anthropologist' Mahatma Gandhi. *Academia Letters*. doi:<https://doi.org/10.20935/AL3571>
- akt. Poyraz, E. (2020). Interpersonal Communication and Social Exchange Theory. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 1-14. https://www.academia.edu/68163072/Interpersonal_Communication_and_Social_Exchange_Theory adresinden alındı
- B. Yazgan İnanç, vd. (2018). *Gelişim Psikolojisi: Bebeklik, Çocukluk, Ergenlik*. İstanbul: Pegem Akademi.
- B.R. Adler, vd. (1982). *Understanding Human Communication*. New York: Oxford University Press.

- Burleson, B. R. (2010). The Nature of Interpersonal Communication: A Message-Centered Approach. *The Handbook of Communication Science*. içinde Sage Publication. doi:10.4135/9781412982818.n9
- Cerci, S. (2023). İletişimin Ekonomi Politikası. *İletişimin Ekonomi Politikası*.
<https://iksadyayinevi.com/home/iletisimin-ekonomi-politigi/> adresinden alındı
- Dan P. McAdams ve Kate C. McLean. (2013). Narrative Identity. *Association for Psychological Science*, 233-238. doi:DOI: 10.1177/0963721413475622
- Erikson, E. H. (2018). *İnsanın 8 Evresi*. Okuyan Us.
- Hartley, P. (1999). Interpersonal Communication. Routledge.
https://www.academia.edu/4682616/44383178_Hartley_Interpersonal_Communication adresinden alındı
- John Baldacchino. (2021). *Imagining Dewey, Doing Arts Thinking: Arts Practice, Research and Education*. The Netherlands, Leiden.: Koninklijke Brill NV .
- Kaplan, Y. (2022). *Medeniyet Tasavvuru: Fütuhât-ı Medeniyete Giriş*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Kılıç, Ş. (2021). Orta Doğu ve Orta Asya topraklarından çocuk ve ergen temalı filmler: Cengiz'in çocukları ve Kefernahum'un Erikson'un psikososyal kuramına göre incelenmesi. .
Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi 11(2), 930-943.
- McAdams, D. P. (1997). A Conceptual History of Personality Psychology. *Handbook of Personality Psychology* (s. 3-39). içinde Academic Press.
- Poyraz, E. (2020). Kişilerarası İletişim ve Sosyal Alışveriş Kuramı. *International Journal of Social and Economic Sciences* , 11.
https://www.academia.edu/68163072/Interpersonal_Communication_and_Social_Exchange_Theory?email_work_card=title adresinden alındı
- S. Önder, A. Baydemir. (2005). Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*, 6(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/113043> adresinden alındı
- Ülkü Doğanay, Fatih Keskin. (2008). İletişim Çalışmalarında Kişilerarası İletişimin Yeri: Türkiye'deki Kişilerarası İletişim Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Kültür ve İletişim • Culture & Communication • 11(1) • kış/winter*, 9-32.
- Y. Baykara Acar , H. Acar. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *13(1)*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797331> adresinden alındı